

Persze gyakran nem kellett koncert sem ahhoz, hogy hasonló állapotba jussanak. Olykor a társaságbeli gyógyszerezés, kábítószerelés és italozás mellett délutántól másnap hajnalig magnóról folyamatosan szólt a „depresszív zene”. Zenehallgatásuk nem szorítkozik csupán a magyarországi punkra, hisz roppant széles az arzenáljuk. Például az e dolgozatban említett valamennyi hazai és külföldi énekes, együttes zenei felvételei közösen forognak. A hangkazetták és a dalok lejegyzett szövegei egyaránt terjednek. Valamelyikük fordítása alapján, kézzel vagy géppel írtan adják át egymásnak őket. Részlet egy ilyenből: „Nyoma veszett az időnek / Elyelt a tolongás, a feszültség, a pánik, a fájdalom, a méreg / A halál és a túlélés vágya / 365 mérfölddel hajtok egy téglafalba / A semmibe vezető út szarral, részegekkel, drogokkal tele.”

A magányos bódulathoz ugyancsak jó eszköz a rockzene. Egy egésznapos semmittevéshez a depresszív zene önmagában is „lenyomja az embert”.

Ahogy az egyik fiatalember fogalmazta: „Csak fekszem lenehazedve és megnyugszom, mintha relaxálnék, mintha be lennék löve.”

Kétségtelenül van tehát egy bizonyos fajta rockzenének kábító hatása.

Természetesen ez nem egymagában, hanem a már meglévő lelki válságokon, személyiségproblémákon keresztül hat. Nem hiszem tehát, hogy egy egészséges, érett személyiségnek a punkzene hallgatásától bármilyen baja esnék, az sokkal inkább jellemző lehet, hogy az ilyenfajta zene rendszeres hallgatása valamiféle zavart jelez, illetve annak fokozásához, elmélyítéséhez járulhat hozzá.

S ez az, amire a szülőknek, pedagógusoknak egyaránt érdemes odafigyelnie.

BÁLINT BÁNK

Hozzászólás Bodza Klári és Paksa Katalin Magyar Népi Énekiskolájához

„...a dal szükségletből született. Az emberi lélek egészségének a biztosítója. Nem műsor, szórakozás, vagy szórakoztatás, hanem elemi igény, kenyér a lélek éhségére”. Andrásfalvy Bertalannak, a jószemű és érzékeny néprajzkutatónak e szép, és mélyen igaz gondolatai indítják útra az énekes művészpédagógus Bodza Klári és a zenetudós Paksa Katalin személyes vállalkozását.

A szerzők fél évszázados hiányra figyeltek föl és pótlására tesznek kísérletet. Vállalkozásuk nagyságrendjének és sajátosságainak megértéséhez át kell tekintsük az előzményeket, amelyek közismerten Kodály Zoltán és Adám Jenő munkásságához kapcsolódnak.

Kodály már 1918-ban megírja a *Mi a népdal?* című esszéjét, de írását az első *Iskolai énekgyűjtemény* két kötete csak negyedszázad múlva, 1943-44-ben követi. A háború megakadályozta, hogy a két kötet megérdemelt sikert érjen el. A dalolást évezredekken keresztül idegsejtjeiben őrző és fenntartó, paraszti, gazdálkodó réteg 70%-a korábban vidéken élt. A 60-as évek végére ez a szám 20-25%-ra vagy még az alá csökkent. Ez jellemzi a jelenlegi állapotokat is.

A dal elmaradása az egészséges emberi lélek elsivárosodásának mindennél szomorúbb bizonyítéka. Sohasem felejttem el egy tardi asszony 80-as évek elején mondott szavait: „Tetszik tudni, amikor gyerekek voltunk, késő őszig cipő nélkül jártunk, még vasárnap is. Olyan szegények voltunk. Olykor naponta egyszer kaptunk kenyeret. Mégis boldogok voltunk. Énekszótló volt hangos a falu. Ma nem ritka a rádió, a TV, sőt az autó sem, tulajdonképpen mindenünk megvan. Az igazi boldogság valahol mégis elveszett, s vele a dalolni vágyás is”.

A számítógép fejlesztésével szorosan összefüggő agykutatás tárta fel: az ún. „kreatív” – magyarul: „teremtő” – gondolatok erős érzelmek nélkül nem indulnak meg a jobb agyféltekében, ami egyben a zenei képességek biológiai központja is.

A nagy orvostudósok, fizikusok, matematikusok, filozófusok a munkájuk mellett ezért foglalkoznak rendszeresen aktív muzsikálással, dalolással. A népdalgyűjtők hasonló, – látványosnak is mondható – tapasztalatokról írnak. A dal kezdésének a „lendületéről” és a befejezés „elhalkulásáról” számolnak be, azaz a dal előadása valóságos mozgásélményt is kíván. A dal és a tánc összefüggésének megfigyelése is világosan mutatja az érzelem aktivitást kiváltó következményeit. A kalotaszegi ember közmondása: „Jó táncos, jó dolgos”.

Az Országos Pedagógiai Intézet már két évtizeddel ezelőtt, a 70-es évek elején felfigyelt a korszerű iskolai énekgyűjtemény hiányára. Az 50-es, 60-as években a kutatók nagy mértékben gazdagították a korábbi gyűjteményeket. Kívánatosnak látszott az első gyűjtemény anyagát felrészíteni és a daltanítás új pedagógiai módszerét is kidolgozni.

Az OPI Dobszay Lászlót, a neves fiatal zenetudóst kérte föl az új iskolai énekeskönyv elkészítésére. A magyar dal c. művének bevezetőjében így ír erről 1984-ben: „[...] kiderült, hogy a munka jellege, de a vele szemben megnyilvánuló igény is túllép az eredeti tervek határain. Bár az iskolának szüksége van új alapgyűjteményre, de a nagyközönség is igényel egy ilyen eligazítást, sőt sokszor érezzük azt, hogy a külföld számára is képet kellene adni dallamkultúráról. Nagy önzetlenségről tanúskodott az OPI, amikor lemondott a *Zeneműkiadó* javára a közreadásról, hogy így ne szűk körben forgó alapgyűjteményként, hanem az iskolában és az iskolán kívül egyaránt hatóképes antológiaként lásson napvilágot gyűjteményünk. A Magyar Dal könyvének végcélja – pedagógiai tekintetben – az lenne, hogy minden tanuló kezében ott legyen, s éppen úgy, mint egy jó magyar antológiát, az iskolából kikerülve is magával vigye, könyvespolcára helyezze, szívesen kinyissa, énekelje (közösségben is) a gyűjteményt”.

A Magyar Dal könyve valóban impozáns mű, gazdag összefoglalása a legújabb kutatási eredményeknek. De már az is kétségtelen, hogy ennek ellenére sem az OPI, sem a szerző célkitűzései nem a kívánt mértékben teljesültek. Továbbra is hiányzanak a jó pedagógiai módszerek, s a mű az iskola mellett mindig meglévő ifjúsági mozgalmak sajátos igényeinek sem felel meg.

Az élet, ahogy lenni szokott, érezve a hiányt-, átlépett a reménybeli elképzeléseken. Az ifjúság szó szerint „utána ment” a vágyai kielégítésének. Felfedezte magának az erdélyi magyarságot, a még archaikus hangulatában élő dalkultúrát. Sem az írott kotta, sem az énekelt szöveg olvasása nem olyan vonzó, mint maga az érzelemtől fűtött dal, s vele együtt a daloló ember maga, és környezete.

Ez a felismerés visszautal az első Iskolai Énekeskönyv alkotóinak törekvéseire. Ehhez ugyanis az akkori lehetőségeken belül (40-es évek fordulója), már készen álltak a Pátria lemezek. Az 50-es évek elején a *Népművelési Intézet* az igényeknek megfelelően újranyomatta ezeket a lemezeket.

Az „énekiskola”, azaz a népdaltanulás: elhallás után történő tanulás! *Karsai Zsigmond* festőművész barátomat a neves lőrincrévi énekes-táncos kérdeztem erről egyik, a Magyar Népdal hetére készült rádió-interjúban: „Te kitől tanultál énekelni? Meglepődve válaszolt: „Én?...senkitől...Elhallottam otthon a környezetemben ezeket a dalokat” volt a válasz. (Kiss Lajos néprajzkutató Karsaitól kötetnyi dallamot jegyzett le és publikált).

A népdaltanulás iskolája – iskolai módszere – sem lehet más, mint az elhallás, és nem a kottaképről való tanulás!

Már hallom is a felhördülést a kottaolvasás fontosságát hirdető énektanároktól... Pedig én is a kottaolvasás híve vagyok. Csak a sorrendet fordítom meg! Ugyanis nem felejtettem el, hogy beszélni tanultam meg először és aztán tanítottam meg írni, és nem fordítva!

Talán hasonlóra emlékezve – a méreg csillapultával – mindenki megért: az éneklés valóságos örömezzete hamarabb hozza meg az „írás”, a kottaolvasás igényének a felmerülését is.

Persze ugyanez a megállapítás már nem ilyen igaz a hangszerjátékot is tanuló gyermekeknél. Amíg a torkunkban lévő hangszalagot a jobb-bal agyfélteke azonos rendszerben szálaltatja meg, addig egy hangszer, vagy kotta esetében számos egyéb agyi

ideg pályák érzetét és kétféltékés koordinációját is meg kell oldani. Ez a kíváncsi pedig nagyon megterheli a gyermeket, ami a dal örömétől éppen ellenkező hatást válthat ki benne. Ez adja a hangszeres tanulás nehézségeit is. Ezek után szóljunk a szerzők törekvéseiről, a magyar dal énekiskolájáról.

Az első reakció az öröm sóhaja: végre valakiknek ismét eszébe jutott, (és hivatalos indíttatás nélkül!) segítséget nyújtani a magyar népdal, az ifjúság énekkultúrája érdekében a legjobb pedagógiai hagyományok felhasználásával. Az öröm azért is őszinte és megindultsággal teli, mert a vállalkozók a célkitűzés sikeréhez személyükben egyesítik a gyakorló művészt, a nevelőt, és a népdal tudományos ismeretében kitűnő eredményeket felmutató zenetudóst.

A segítségnyújtás igazi értéke a két kazettán közrebocsájtott, zenei és pedagógiai szempontból átgondolt, kiválóan válogatott 170 dal. A dalok zenei lejegyzését, szövegismeretét segíti ezek kötetben megjelentetett melléklete.

A szerzők a kötetben az énektanítás és tanulás technikai feltételeivel is foglalkoznak, ami sokak számára meglepő lehet. A közvélemény nem tud arról, hogy a pásztorok, falusi lányok, asszonyok az együtténeklés, vagy éppen énekelgetés előtt technikai felkészülést, „iskolát” tartottak volna. Néhány szóban meg kell tudjuk magyarázni ennek mai szükségességét, a mára kialakult helyzetet. A dalos kedvnek egyik fontos pszichológiai oka a kézi munka monotonitásának az oldása volt. A krumplikapálás, kukoricamorzsolás, tollfosztás stb. hosszú időn keresztül nemcsak fárasztó, hanem idegileg is kimerítő tevékenység. Több ember együtt dalolva lényegesen oldani képes ezt a fizikai és lelki monotonitást, fáradtságot. A gyermekek ilyen környezetben természetesen szintén dallal oldoták a maguk belső feszültségeit, melyek elsősorban testük növekedéséből, s az ebből adódó időszakos fizikai-szellemi labilitásukból is származik.

Miután a kézi munka szerepét mindinkább a gépek vették át a háztartásban és a földeken is, az emberi kapcsolatok szintén az „elmagányosodás” irányába tartanak, s ezzel együtt csökkent le, s maradt el a közösség teremtés szükségessége, s így a dal igénye is. E teljesen más helyzetben új módszerek, alkalmak kitalálására van szükség, (ezt a testi nevelés mindenben hasonló problémái is példázzák). Ez első sikeres lépés után jelenleg csak remélni tudjuk, hogy a tervezett kötetben, vagy másutt, lesz valaki, aki új gondolatokkal indíttatást érez a feladat átfogó megoldására.

A népdal nem „karéneklés”. A „pávakörök”, – ha unisonoban is, de lassan már „karéneklési” igényekkel énekelnek. A közös népdaléneklés egészen más. Sok „egyéniesség” együttes indíttatásából jön létre a dalok közös ismeretében úgy, hogy a különböző hangszínek, temperamentumok (lendületek), szövegváltozatok megismételhetetlenül csengetnek össze. Nem olyan steril módon, mint az előadásra, produkcióra készült „karéneklés”, noha annak ugyanúgy megvan a létjoga és a szépsége. Ennek a különbségnek, a kétféle „műfaj” különbözőségének a tisztázása és pedagógiai szerepe elsőrendű kérdés. A mai „eredetieskedés” másolás-szellemű hajszolása legalább annyira káros lehet, mint beletörődés a belső indíttatású éneklés hiányába.

Csak remélhetjük, hogy a szerzők a II. kötetükben ilyen feladatok megoldásában is segítséget adnak. Talán lesz valaki, aki gondolataival hozzájárul az érdemi megoldások megkereséséhez. Hiszen ez mindannyiunk érdeke.

FALVAY KÁROLY

„Szívemen páva sétál...”

A „Fölszállott a páva...” kezdetű népdalunkról, rabéneknkről és Ady híres és ismert versének értelmezéséről tartottam egyszer fölolvast. Az előző nap, amikor a kéziratot nézegettem, javítottam és mint annyiszor most is zenét hallgattam: munka közben *Beethoven*: Esz-dúr zongoraversenyét tettem föl a lemezjátszóra. Ezt addig, ahogy mondani szokták, már legalább százszor lejátszottam az elmúlt néhány évben, de a II. tételre (Ada-